

Hiro'a

JOURNAL
D'INFORMATIONS
CULTURELLES

_ DOSSIER :

Heiva i Tahiti : la grandeur de nos traditions

_ LA CULTURE BOUGE :

*QU'EST-CE QUE LA CRÉATION INSULAIRE OCÉANIQUE ?
TEMAEVA FÊTE SES 55 ANS AU MARAE ARAHURAHU
LE MUSÉE DE TAHITI ET DES ÎLES REND HOMMAGE À LA SEO*

_ POUR VOUS SERVIR :

*ATELIERS DE VACANCES : APPRENDRE EN S'AMUSANT
RETOUR AUX ORIGINES DU HEIVA*

_ LE SAVIEZ-VOUS :

*L'INSCRIPTION DE TAPUTAPUÂTEA, C'EST LA RECONNAISSANCE
DE SA VALEUR UNIVERSELLE ET EXCEPTIONNELLE*

JUILLET 2017

NUMÉRO 118

MENSUEL GRATUIT



E aha mau na te faufa'a fa'ahiahia nō taputapuātea ?

TEXTE EN FRANÇAIS ÉCRIT PAR L'ÉQUIPE PROJET DU SERVICE DE LA CULTURE ET DU PATRIMOINE
« TAPUTAPUATEA, BIEN CANDIDAT À L'INSCRIPTION AU PATRIMOINE MONDIAL DE L'UNESCO » ET
TRADUIT EN TAHITIEN PAR HIRIATA MILLAUD



© SCP

Te tū nei i te pūo ō teie faufa'a tūpuna nui nō Taputapuātea te hō'ē pū mō'a'e hanahana ato'a ho'i nō te orara'a tōtiare 'e te fa'aterera'a poritita ā te ta'ata mā'ohi, 'o tei papa i te parau nō te ha'apūra'a ō te nūna'a mā'ohi i tāhito ra. Niuhia i ni'a i te 'outu ra 'o Matahiraitera'i, 'ua tā'amuhia teie nei pū-marae nō Taputapuātea i te fenua 'e te mōana mai teie te huru : nā mou'a 'o Tea'etapu 'e 'o 'Orofātui, e uru rā'au rau 'e te paepae fa'apuhia 'e te ta'ata, e rau mau patura'a 'ihi papa nā roto i nā fa'a 'o Ōpōa 'e 'o Hotopu'u, e ava tapu 'o Te-Ava-Mō'a i tai a'e i te a'au 'a ta'a atu ai te mōana, e motu 'o Atāra 'e, 'ua rau te mau vāhi, 'i'oa fenua 'e tāpa'o ho'i — 'ua fero-pau-roa-ana'e-hia rātou i te parau 'e i te ra'a ō Taputapuātea.

Tūha'a-vāhi ro'o rahi nō Pōrinētia, e vāhi 'una'una 'e te mo'a ho'i 'o Taputapuātea nō te nūna'a mā'ohi 'e nō te mau nūna'a fētī'i nō te mau pae fenua ō Pōrinētia Hiti'iā-o-te-rā. Niuhia i ni'a i te fenua Ra'iātea, 'oia 'o Hāvā'i'i i te tau vāna'a rahu ao, 'ua riro 'o ia 'ei pū 'ite nō te faufa'a tumu 'e te natira'a ō te ta'ata, te peu, te ti'aturira'a 'e te arutaimāreva.

Nā mua roa, te fa'a'ite ta'a 'ē nei 'o Taputapuātea i te tahi huru patura'a ha'amorira'a, fa'atenira'a nō te peu tumu 'e arata'ira'a orara'a tōtiare, 'oia te mau marae, tei ahuhia 'e te nūna'a mā'ohi mai te tenetere 14 e tae roa atu i te tenetere 18 nā muri iā L-K.

Vāhi teniteni ha'amorira'a atua 'e māhora purera'a āteatea ho'i, fa'aunura'a nō Te-Ao ta'ata 'e Te-Pō ō te mau Atua 'e taura-atua, 'ua riro te mau marae ō te pū-marae nō Taputapuātea 'ei hōhō'a patura'a nehenehe mau ō te fa'aro'o mā'ohi nō tōhito 'e ō te ha'amorira'a atua no te Pō mai. 'Ua riro ato'a rā 'ei taipe poritita nō te mana fa'atere ō te hui Ari'i-Nui Tamatoa nō Ōpōa, 'o tei tu'i tō na ro'o i ārea tau tenetere 17'e 18, nā roto ihoā rā i te tahi natira'a fa'aro'o 'e fa'aterera'a hau i toro hāere nā te Mōana-Nui-ō-Hivā, 'oia nā te vā ō Pōrinētia Hiti'iā-o-te-rā, 'aua'e maoti te tahi 'aravihi fāito 'ore i te pae nō te taraira'a va'a tau'ati 'e te 'ite pa'ari i te fano nā ni'a i te mōana.

Fao-matamua-hia nā 'e nō te Atua Rahu Ao ra 'o Ta'arōa-Nui, 'ua riro te pū-marae nō Taputapuātea i muri mai 'ei māhora ha'amorira'a nō te atua tarai ra 'o 'Oro 'e nō tō na ha'apārerera'a ; inaha, 'ua ha'amau-hāere-hia e rave rau marae Taputapuātea 'ati a'e te mau fenua nō Pōrinētia Hiti'iā-o-te-rā (Ni'a-Māta'i, Tuamotu, Raroto'a mā, Tūha'a-pae...) 'e 'aore ia, 'ua topa-hāere-hia tō na 'i'oa i ni'a te tahi mau vāhi (Vaihi, Aotearoa).

'Ia 'ite noa atu te Unesco i teie mau marae, i te pae ānei nō tō rātou hōhō'a patura'a 'e nō tō rātou fa'a'ohipara'a pae vārua, 'ei faufa'a rahi — nō te tahi ārea fenua 'ā'ano mau — te e tūea i te tahi atu mau patura'a hiero rārahi ā te tahi atu mau ha'apa'ora'a nā te ao nei, e riro 'ia te reira

'ei fa'ahiahiara'a mau nō tō te Ao ta'ato'a nei 'e 'ei rave'a pāururura'a ato'a iā rātou.

Hau atu, 'ei vāhi hiro'ara'a, 'ua riro ato'a 'o Taputapuātea 'ei tāpa'o fa'ahiahia mau nō te ha'apūra'a 'e nō rarara'a ō te Hau-mārama mā'ohi i te ātea-roa-ra'a ō nā poro e hā ō te Mōana Patifita pae Hiti'iā-o-te-rā — tūha'a hope'a ho'i ō te ao nei i ha'apūhia 'e te ta'ata, mai te tenetere 9 'aore rā 10 nā muri iā L-K. —, 'ei fa'a'ite-māere-ra'a ato'a i te vai-māoro-ra'a nō te Hau-mārama mā'ohi i te hō'ē roara'a tau tei hau atu i te 1000 matahiti te māoro, i te huru pārerera'a ō te ta'ata mā'ohi nā te mau fenua 'e motu ato'a, te huru fa'anahora'a nō tō na orara'a pae tino 'e tōtiare, 'e te huru ho'i nō tā na mau ravera'a i ni'a i te fenua 'e te tai 'ia nahonaho maita'i tō na orara'a nō te hō'ē tau roa.

Te vai noa mai ra i teie nei ā mahana te mau tāpa'o 'ihi papa nō te pūhaparā'a ō te ta'ata i uta i te fa'a nō Ōpōa, mai te mau papa niu fare ānei, te mau paepae fa'apura'a ānei i raro a'e i te maru nō te mau uru rā'au tumu tei tanuhia 'e te Mā'ohi 'a tau tenetere te māoro i teie nei, nā te mau vāhi ho'i tei reira te repo maitā'a'i. E mau rā'au faufa'a ana'e iā, tei tātarihia mai nā ni'a i te mau va'a tau'ati ra 'e 'o tei riro i teie nei 'ei rā'au iho tumu nō te fenua, mai te mau ma'a hotu 'e tupu ānei 'e te mau rā'au 'e tiare rau rapa'au ato'a ho'i. 'Ua riro teie mau vāhi pūhaparā'a i patu-hāere-hia i te roara'a ō te mau tenetere i te mau fenua Tōtaiete 'ei fa'a'itera'a i te fa'ahiahia mau nō teie mau « vāhi ha'apūra'a tātaria » (Kirch, 1984) 'o tei patu-apiti-hia 'e te Nātura iho 'e te mau nūna'a mā'ohi ho'i.

Te fa'a'ite ato'a ra te mau faufa'a 'ihi papa 'e te mau 'i'oa vāhi nō Taputapuātea i te fa'ahiahia mau ō te huru fa'anahora'a nō te orara'a ō te mau nūna'a mā'ohi 'e tō rātou ho'i ti'ara'a mana 'e te huru tuhara'a ō te fenua 'e te tai 'ia au i tō na fa'a'ohipara'a 'e tō na ti'ara'a mana (vāhi nohōra'a, fa'apura'a, mana poritita 'aore vāhi mo'a) ; e roa'ahia i te tai'o teie mau fa'anahora'a orara'a ato'a i roto i teie tūha'a-vā.

'Ei māna'o hope'a, e tūha'a-vā ta'a 'ē roa ato'a 'o Taputapuātea. Inaha, te faufa'a tumu nō te pū-marae Taputapuātea, 'ua niuhia ia i te parau vāna'a rahu ao mā'ohi 'e i te atua nui ra 'o Ta'arōa-Nui, 'o ia tei rahu mai i te fenua hou iā Hāvā'i'i ta'ahi ai 'o ia i te tupua'i mou'a 'o Tea'etapu e tū nei i ni'a i nā fa'a e piti ra nō Ōpōa 'e Hotopu'u 'e, 'e'a tapu ato'a ho'i mai te ao ta'ata nei e toro tī'a atu i te ao rā'i ō te mau atua. Riro a'e nei teie vāhi ra'a 'ei marae matamua, 'oia 'o Vaeāra'i, 'oia te marae tumu tei riro 'ei niu nō te taha-marae Taputapuātea tei faohia i muri mai 'e 'o tei riro ho'i 'ei hiro'ara'a i raro nō terā iho i ni'a. Nā te paripari fenua e fero nei i te pū-marae Taputapuātea 'e te tā'ato'ara'a ō te mau faufa'a nātura tuiro'o nō teie tūha'a-va, te e papa i te hō'ēra'a, i te aura'a 'e i te iho nō teie tūha'a fenua nō te Pō mai. 'Ia 'amui mai te mau faufa'a 'ihi papa i te mau faufa'a nātura 'e nō te arutaimāreva, i te mau 'i'oa vāhi, i te mau vāna'a rahu ao, i te mau 'ā'ai 'aitōa 'e i te mau 'aufau fētī'i mana hui arī'i, 'ua riro te reira nō te rahira'a ō te ta'ata mā'ohi mai te hō'ē tūha'a-vā rautahi, tāipe nō te puna mā'ohi. ♦